

Színes írások (13.)

Vízbe ugró költő

Azt hiszem, hogy a könyvszerény legalsó polcán található kalendáriumokban két magyar költő neve van feljegyezve, mint olyanoké, akiknek halálvágyát már nem oltotta el a bor, szomjasságuk ellen a Dunában kerestek orvosságot. Az egyik költő volt: Indali Gyula, hervadt nevű, mint egy falevél a nagymama emlékkönyvében, amely falevélről már senki sem tudja a földön, hogy milyen emlékezet okáért zárták a lapok közé.

A másik vízbe ugró költő itt jár közöttünk, vidám, mintha aznap tért volna haza a papán múló, esztelen, mint valami borral vegyes szerelmi mámor, amikor a költői lelkek a legszínesebb hazugságokat találják ki. A neve Tersánszky Józsi Jenő, régebbi munkáival is figyelmet keltett már a vidéki lugasokban és a csendesebb pesti kávéházakban. Legújabb regénye: A repülő család, amelyet most adott ki az Athenaeum, sem kisebbíti a jó véleményt, amelyet a tehetségéről többen ápolnak.

Remélhetőleg most már nem ugrik ismét a Dunába arról a hídról, ahonnan azok szokták levetni magukat, akik nem alusznak az éjszakán.

Szeretem azokat a fiatal írókat, akik a régebbi, gyakran félbolondnak csúfolt magyar írói világ regényeskedését, teátrálisságát nem vetik meg... Néha a fejükbe nyomják azokat a nem mindennapi fővegeket, amelyekben az elmúlt, romantikus írói generáció szerette magát mutogatni a szájtátó polgárság előtt. Jártak ők a Don Juan vagy a Bűvös vadász kalapjában is, de nem pusztán feltűnőség keresése végett, hanem azért, mert belülről valóban furcsábbnak érezték magukat, mint hogy dinnyehéjat vagy pörge Mokányt tegyenek a fejükre.

Azért is szeretem a fiatal írókban a régiek regényes hajlamait, mert az óramutatók a városban visszamentek hatvan-hetven esztendővel; olyan világ kerekedik az irodalomra, mint akár a faggyúsgyertya idejében, a költők tengelyen vagy lóháton mennek a prenumeráns után, mert a közönség magától nem vesz könyvet. Nem baj ez;

az irodalom majd csak kibírja ezt az állapotot is; nem is ildomos dolog erőlködni azon, hogy a mostani közönség ízlésének megfelelő írjanak az írók, mert a könyveket akkor is csak úgy vennék meg, ha egy fél oldal szalonnát mellékelnének hozzájuk.

Az írók csak éljék a maguk életét a könyveikben (amelyeket egyelőre a fiókuknak írnak), és csak próbálgassák azt a szent szegénységet, amelyet eleink éltek a múlt században, akár a forradalom előtt, akár a forradalom után. Valami fatális jelenség is volt az, amikor hosszú évtizedeken át csöstül dőlt a szerencse az országban, amikor a lánysága után a Ferenc József-korabeli írók házakat kezdtek építeni... „Hosszú bőjtje lesz ennek” – jósolgatta Bodnár Zsigmond a Fűvészkertben, de senki sem hallgatoft az öregúr hullámaira. Azt hitták, hogy repülni is tudnánk, a páduai templom tetejéről Lisszabonba.

Hát most itt van az írók szegénysége; úgy áll a Pajzsos ember a küszöbön, hogy még a legügyesebbek sem kerülhetik ki őt. A Virág Benedek elnyúlt csizmái kopognak végig ismét a budai kis utcákon, az öngyilkos Balázs Sándor testvért forgatják fejükben némelyek a temetői sétán; valahol bizonyosan van már valami új név alatt egy Csiga korcsma is, ahol rovást von a csárdás, amikor a sarokasztalnál költői vitatkozás keletkezik.

Nem baj ez; csak hinni kell, hogy őszi vásárokra megjön az a bizonyos, aki Kazinczy levelét és pénzmagját hozza, beállít a kerekkepű előfizető, beperdül a boltajtón az urambátyám, aki az utazókocsi ládáját könyvekkel tölti meg, hogy legyen az asszonynépnek más elfoglaltsága is a guzsalyon kívül. Csak testileg nem szabad változtatni az időközön, csak önkezüleg ne nyúláljon az író az időváltozást, szelet, mennydörgést mutató színpadi készülékekhez, mert bizony pórul jár, aki fokost vesz abba a kézbe, amely a gyöngéd tollforgatásra teremtdött. És még érvényesülni sem lehet fizikailag, legfeljebb annyi időre, amíg egy korcsmai verekedés tart.

Bár keservesek az esztendőik, a költő ne akarjon mindenáron

vizet inni, amikor még bőségesen ereszt a hegy Magyarországon. Gondoljon apáira, a hervadt korszorúvá váltott magyar írókra, akik ugyanilyen küzdelmes évtizedeket töltöttek el várakozásban, reménytelenségben és álmodozásban. Az író vagyonát nem fenyegeti veszedelem. Ha nem oszthatja szét az olvasók között, magával viszi a másvilágra. Még mindig jobban jár, mintha a kalapja után a Dunába ugrana.

...Tersánszky Józsi Jenő új regényét ajánlom azoknak, akik ráérnek könyvet olvasni.

(1922)

Őszi életrajz

Mostanában, amikor a magam nyilvántartására az életrajzomat írogatom – amit régebbi időkben minden bölcs férfiú megcselekedett, aki gyermekeinek nem hagyhatott egyebet hátra, mint ijesztő okulást a maga életével: talállok egy passzust az írásaim között egy szép szeptemberről:

– A Balaton mellől jövet, Budapest felé, mindinkább ráeszmélünk, hogy szép időnk elmúlt; a bakternek, aki vonatunknak tisztelgett, öregesen megnőtt a bajsza, és a sínek mellett álldogáló fák se futamodtak játékos kedvvel zöld szoknyaikban, hanem olyan álmatlan, rezignált csöndességgel őrködtek, mint az öreg szerelmek az utcasarkon: hiába várnak a randevúra. Ugyanezért X-nével már Káposztásnyéknél elkezdtük a könnyes búcsúcsókokat, és a budai pályaházig esküdöttünk, hogy Pesten is lehetőleg mindennap találkozunk, mint a szomjas, szívrendítő nyári fürdőzés alatt. Az álmóráson rántórt az elfüggőnyözött kupében a veresbajszú hordár, összeszedte X-né jóillatú táskáit, és eltűnt velük a futamodó utasok között, akik e szeptemberi napon a város megostromlására indultak, hogy elfoglalhassák régi helyüket, X-né kis bolondos kalapja elveszett egy targonca tetejére rakott gyermekkocsi mögött. Persze, sohasem láttam őt viszont, amin csak fiatalokoromban csodálkoztam. Egyelőre a saját bajom-

mal voltam elfoglalva, mint minden utazó, aki azt hiszi, hogy a városban mindenki őt várja szeptemberben.

A kocsinál affér Z. gróffal: ő is megrohanta a fiáker egyikét. Közben ismeretlen fiatalember kíséretében elrobog a két indiánképű színész, akik nyáron nem vetették volna meg udvarias jelenlétüket, míg most egy pillantásuk se volt számomra. Asszonyok befűzött derékkal, szinte ismeretlen arckifejezéssel kiáltoznak a pályaház előtt férjeikre, gyermekeikre, holott tegnap még oly ábrándosak, élvvágyók voltak a fürdőhely sétányain, vígyakkal teli pongyoláikban, mint akiket nem érdekel a világon semmi egyéb, mint a dal, a tánc, a szerelem. A nyári fehér admirálisok gyanús külsejű, madzaggal lekötött kosarakat cipelnek. Az elérhető kisaszonnyal, aki augusztusban mindig erkélyen ült egy vadszólós nyári lakban, a kezében tartott, kiábrándító pléhlavóval igyekszik magának utat csinálni a tömegben. A hercegi táncos, akinek egész élete szép keringő volt, hóna alatt kis papirosbatyuval tör előre, és oly gorombán taszít félre egy öregasszonyt, mint valami hordár. – Azt hiszem, akkor kellett volna nyári ismerőseimet megválogatni, amikor azok a budai pályaháznál ugrálnak a vonatról, és elkezdik mindennapi életüket. X-né eltűnt...

A Vérmező partján még ott ülnek az öregemberek, akiket júniusban itthagytunk. Hál'istennek, senki se halt meg a városban. A Horváth-kertnél, a színház előtt vidékies tarka nadrágokban, pipacs-szoknyaikban, álldogálnak a délelőtti próba színészei és színésznői: ők most mennek vissza őszi állomásaikra, a cinkés, kertés vidéki városokba. Az alagút, miután régen nem hallottuk, ijesztően döng, hogy aggodalommal gondoljunk a városra, ahová hallgatagon igyekszünk. A Lánchídon irigylésre méltó egykedvűséggel mendegélnek a mindennapi járókelők, sietség nélkül gurul az omnibusz: az ő szénájuk, lakásuk már rendben van. Nem félnek Budáról Pestre menni, nem riadnak meg a várakozó, szörnyű életküzdelmekről, amelyek félelmetesebben

mutatkoznak a Pestre igyekvő előtt, mint akár a középkori istenítélet. Az omnibusz kereke mekenve, a járókelő pesti páncélban jár, harcos pajzs, biztos vért mindenkinek a mellén; csak mi jövünk félig-meddig fegyvertelenül vissza a városba, csöndhöz igazított füllel, ábrándos tájakba beleszerelmesedett szemmel, bolond szívvel, amelynek gyermekes hancúrozást engedélyeztünk egy villa kertjében, és ökelme még azt hiszi, hogy ezentúl mindig így lesz a világ végéig. Bár volna valahol egy bolt a városban, ahol padlófénymáz helyett rideg erőt, kegyetlen pálinkát, új Lótha-víz árulnának! X-né furcsa kis szeplős orrát, szevillai szemét, táncos kis derekát hiába keresem a Fürdő utca portékaszagtól árasztó boltjai előtt, a sétálók között.

Már látom, hogy egyedül maradtam a városban. Sehol egy kéz, amelyet megfoghatnék, sehol egy szem, amelybe bizalommal nézhetnék, sehol egy hang, amely megvigasztalna. Egyedül kell megkeresnem az elidegenedett, a nyári szökevényre neheztelő utcákat, a vállatfogó tekintető házszámokat. A házmeister egy régi nadragomban kijön a kocsihoz:

– Hol tetszett annyi ideig járni? Csaknem elfelejtettük a nagyságos urat.

(1923)

Vége